INDIAN ECONOMY ON THE EVE OF INDEPENDENCE

Unit 1

স্বাধীনতাৰ পূৰ্বৰ ভাৰতীয় অৰ্থনীতি

The primary objective of this book, *Indian Economic Development*, is to familiarise you with the basic features of the Indian economy, and its development, as it is today, in the aftermath of Independence. However, it is equally important to know something about the country's economic past even as you learn about its present state and future prospects. So, let us first look at the state of India's economy prior to the country's independence and form an idea of the various considerations that shaped India's post-independence development strategy.

The structure of India's present-day economy is not just of current making; it has its roots steeped in history, particularly in the period when India was under British rule which lasted for almost two centuries before India finally won its independence on 15 August 1947. The sole purpose of

তোমালোকৰ পাঠ্যক্ৰমৰ “ভাৰতীয় অৰ্থনৈতিক উন্নয়ন” অংশটোৰ প্ৰাথমিক উদ্দেশ্য হ'ল বৰ্তমানৰ লগতে স্বাধীনতাৰ পূৰ্বৰ ভাৰতীয় অৰ্থনীতিৰ বিভিন্ন বৈশিষ্ট্যসমূহৰ বিষয়ে ভালদৰে আলোচনা কৰাটো। ভাৰতবৰ্ষৰ বৰ্তমানৰ অৰ্থনৈতিক চৰিত্ৰসমূহ ভালদৰে বুজি পাবৰ কৰণে ভাৰতীয় অৰ্থনীতিৰ অতীত, অৰ্থাৎ প্ৰাক-স্বাধীনতা কালৰ বিষয়েও ভালদৰে আলোচনা কৰাটো আৱশ্যকীয়। সেয়েহে এইটো অধ্যায়ত ভাৰতীয় অৰ্থনীতিয়ে স্বাধীনতাৰ পূৰ্বৰ কালত সন্মুখীন হোৱা বিভিন্ন সমস্যা আদিৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা হৈছে।

বৰ্তমানৰ সময়ত ভাৰতবৰ্ষ বিশ্বৰ এক আগশাৰীৰ অৰ্থনীতি। ভাৰতীয় অৰ্থনীতিয়ে এক-দুই বছৰতে এই খিতাপ লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হোৱা নাই। ২০০ বছৰীয়া ইংৰাজৰ শাসনকালত সংঘটিত হোৱা অনেক ঘটনাৰাজিয়ে ভাৰতীয় অৰ্থনীতিৰ বৰ্তমানৰ বুনিয়াদ গঢ়ি তোলাত অনেক ধৰণে (ধনাত্মক আৰু ঋণাত্মক দুইধৰণে) প্ৰভাৱ পেলাইছিল।

Primary Feature of Indian Economy Before British Rule

India had an independent economy before the advent of the British rule. Though agriculture was the main source of livelihood for most people, yet, the country's economy was characterized by various kinds of manufacturing activities. India was particularly well known for its handicraft industries in the fields of cotton and silk textiles, metal and precious stone works etc. These products enjoyed a worldwide market based on the reputation of the fine quality of material used and the high standards of craftsmanship seen in all imports from India.

ইংৰাজ শাসনৰ পূৰ্বৰ কালৰ ভাৰতীয় অৰ্থনীতিৰ প্ৰাথমিক চৰিত্ৰসমূহ

ইংৰাজসকল ভাৰতলৈ অহাৰ পূৰ্বে ভাৰতীয় অৰ্থনীতি সম্পূৰ্ণ স্বাধীন আৰু আত্মনিৰ্ভৰশীল আছিল। সেই সময়ত যদিও অধিক সংখ্যক লোকেই কৃষিখণ্ডৰ সৈতে পোনপটীয়াকৈ জড়িত আছিল তথাপি নিৰ্মাণ খণ্ডতো বিভিন্ন কাৰ্যকলাপৰ বিকাশ সাধন হৈছিল। বিশেষকৈ বস্ত্ৰশিল্প, হস্তশিল্প, ধাতু আৰু মূল্যবান পাথৰৰ বিভিন্ন কৰ্ম আদিৰ ক্ষেত্ৰত ভাৰতীয় অৰ্থনীতি আগৰণুৱা আছিল। উন্নত মানসম্পন্ন ভাৰতত নিৰ্মিত এনে সামগ্ৰীসমূহে সমগ্ৰ বিশ্বতে সমাদৰ লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হৈছিল।

Causes of Underdevelopment of Indian Economy before Independence

The economic policies pursued by the colonial government in India were concerned more with the protection and promotion of the economic interests of their home country than with the development of the Indian economy. Such policies brought about a fundamental change in the structure of the Indian economy — transforming the country into supplier of raw materials and consumer of finished industrial products from Britain.

স্বাধীনতাৰ পূৰ্বৰ কালত ভাৰতীয় অৰ্থনীতিৰ অনগ্ৰসৰতাৰ কাৰণসমূহ

ইংৰাজ চৰকাৰে ভাৰতবৰ্ষত গ্ৰহণ কৰা অৰ্থনৈতিক নীতিসমূহে ভাৰতীয় অৰ্থনীতিৰ উন্নয়ন সাধন কৰাৰ সলনি ইংৰাজসকলৰ নিজা দেশ ইংলেণ্ডৰ অৰ্থনৈতিক সুবিধা বৃদ্ধি কৰাতহে গুৰুত্ব আৰোপ কৰিছিল। ইংৰাজ চৰকাৰৰ এনে নীতিসমূহে ভাৰতীয় অৰ্থনীতিৰ সংৰচনালৈ এক ডাঙৰ পৰিবৰ্তন আনিছিল। আমাৰ দেশৰ পৰা কেঁচা-সামগ্ৰীসমূহ ইংলেণ্ডলৈ যোগান ধৰা হৈছিল আৰু সেইবোৰ সামগ্ৰী ব্যৱহাৰ কৰি ইংলেণ্ডত যিবোৰ চূড়ান্ত সামগ্ৰী প্ৰস্তুত কৰা হৈছিল সেইবোৰ ভাৰতীয় বজাৰত বিক্ৰী কৰা হৈছিল। এনে নীতিয়ে ভাৰতীয় অৰ্থনীতিৰ বিস্তৰ ক্ষতিসাধন কৰিছিল।

National Income Estimate in India before Independence

Obviously, the colonial government never made any sincere attempt to estimate India's national and per capita income. Some individual attempts which were made to measure such incomes yielded conflicting and inconsistent results. Among the notable estimators — Dadabhai Naoroji, William Digby, Findlay Shirras, V.K.R.V. Rao and R.C. Desai — it was Rao, whose estimates during the colonial period was considered very significant. However, most studies did find that the country's growth of aggregate real output during the first half of the twentieth century was less than two per cent coupled with a meagre half per cent growth in per capita output per year.

স্বাধীনতাৰ পূৰ্বে হোৱা ভাৰতবৰ্ষৰ জাতীয় আয়ৰ গণনা

ইংৰাজ চৰকাৰে ভাৰতবৰ্ষৰ জাতীয় আয় আৰু জনমুৰি আয় গণনা কৰিবলৈ কোনো ধৰণৰ পদক্ষেপ গ্ৰহণ কৰা নাছিল। কেইগৰাকীমান চিন্তাবিদ তথা পণ্ডিতে নিজা প্ৰচেষ্টাৰে এই কাৰ্যটো সম্পন্ন কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিছিল যদিও তেওঁলোকে লাভ কৰা ফলাফলবোৰ সঠিক নাছিল। জাতীয় আয় গণনা কৰা ভাৰতীয় পণ্ডিতসকলৰ ভিতৰত দাদাভাই নাৰৌজী, উইলিয়াম ডিগবি, ফিন্দলে চিৰাচ, ভি কে আৰ ভি ৰাও আৰু আৰ চি দেচাই বিশেষভাৱে উল্লেখযোগ্য। এইক্ষেত্ৰত ৰাওৰ গণনাই বিশেষভাৱে গুৰুত্ব লাভ কৰিছিল।

সেই সময়ৰ ভাৰতবৰ্ষৰ জাতীয় আয়ৰ বেছিভাগ গণনা কাৰ্যতে এনে ফলাফল ওলাইছিল যে বিংশ শতিকাৰ প্ৰথমাৰ্ধত ভাৰতবৰ্ষৰ প্ৰকৃত উৎপাদন বা আয়ৰ বৃদ্ধিৰ হাৰ আছিল দুই শতাংশতকৈ কম। আনহাতে জনমুৰি আয়ৰ বৃদ্ধিৰ হাৰ আছিল আধা শতাংশতকৈ কম।

Agriculture Sector Before Independence

India's economy under the British colonial rule remained fundamentally agrarian — about 85 per cent of the country's population lived mostly in villages and derived livelihood directly or indirectly from agriculture. However, despite being the occupation of such a large population, the agricultural sector continued to experience stagnation.

This stagnation in the agricultural sector was caused mainly because of the various systems of land settlement that were introduced by the colonial government. Particularly, under the zamindari system the profit accruing out of the agriculture sector went to the zamindars instead of the cultivators. However, a considerable number of zamindars, and not just the colonial government, did nothing to improve the condition of agriculture. Interest of the zamindars was only to collect rent regardless of the economic condition of the cultivators; this caused immense misery and social tension among the latter. Besides this, low levels of technology, lack of irrigation facilities and negligible use of fertilisers, all added up to aggravate the plight of the farmers and contributed to the dismal level of agricultural productivity.

স্বাধীনতাৰ পূৰ্বে ভাৰতবৰ্ষৰ কৃষিখণ্ড

ইংৰাজৰ শাসনকালত ভাৰতীয় অৰ্থনীতি মূলতঃ কৃষিভিত্তিক আছিল –জনসংখ্যাৰ প্ৰায় ৮৫ শতাংশ লোক গাওঁ অঞ্চলত বসবাস কৰিছিল আৰু কৃষিকৰ্মই আছিল তেওঁলোকৰ জীৱন নিৰ্বাহৰ মূল সম্বল। এনে গুৰুত্বপূৰ্ণ খণ্ড হোৱা সত্ত্বেও অৱশ্যে ভাৰতবৰ্ষৰ কৃষিখণ্ড স্থবিৰ হৈয়ে আছিল; বিকাশৰ হাৰ তেনেই নগন্য আছিল।

স্বাধীনতাৰ পূৰ্বৰ কালত ভাৰতীয় কৃষি খণ্ডৰ স্থবিৰতাৰ মূল কাৰণ আছিল ইংৰাজ চৰকাৰে প্ৰৱৰ্তন কৰা কৃষি সম্পৰ্কীয় কিছুমান আইন কানুন তথা নিয়ম-নীতি। বিশেষকৈ জমিদাৰী ব্যৱস্থা প্ৰৱৰ্তনৰ ফলত কৃষিখণ্ডত হোৱা সকলো লাভালাভ কৃষকৰ পৰিৱৰ্তে জমিদাৰৰ হাতলৈ গৈছিল। জমিদাৰসকলে আৰু ইংৰাজ চৰকাৰে কৃষিখণ্ডৰ বিকাশৰ কাৰণে আৰু ভাৰতীয় কৃষকসকলৰ সহায়ক হোৱাকৈ কোনো ধৰণৰ পদক্ষেপ গ্ৰহণ কৰা নাছিল। কৃষকসকলৰ দুৰৱস্থাৰ কথা অকনো চিন্তা নকৰাকৈ জমিদাৰ আৰু ইংৰাজ চৰকাৰে কেৱল খাজনা সংগ্ৰহ কৰাতহে মূল গুৰুত্ব আৰোপ কৰিছিল। ইয়াৰোপৰি অনুন্নত তথা পৰম্পৰাগত প্ৰযুক্তি, জলসিঞ্চন আৰু ৰাসায়নিক সাৰৰ অভাৱ এই সকলো কাৰকৰ ফলত স্বাধীনতাৰ পূৰ্বৰ ভাৰতীয় কৃষিখণ্ডৰ অৱস্থা তেনেই বেয়া আছিল।

Status of Industrial Sector Before Independence

India could not develop a sound industrial base under the British rule. The country's world famous **handicraft** industries declined, no corresponding modern industrial base was allowed to come up. During the second half of the nineteenth century, **modern industry began to take root** in India but its progress remained very slow. The **cotton textile** mills, mainly dominated by Indians, were located in the western parts of the country, namely, Maharashtra and Gujarat, while the **jute** mills dominated by the foreigners were mainly concentrated in Bengal. Subsequently, the iron and steel industries began coming up in the beginning of the twentieth century. The Tata Iron and Steel Company (**TISCO**) was incorporated in 1907. A few other industries in the fields of sugar, cement, paper etc. came up after the Second World War. However, there was hardly any **capital goods industry** to help promote further industrialisation in India. Furthermore, the growth rate of the new industrial sector and its **contribution to the Gross Domestic Product (GDP) remained very small.**

স্বাধীনতাৰ পূৰ্বৰ কালত ভাৰতবৰ্ষৰ উদ্যোগ খণ্ডৰ স্থিতি

ইংৰাজৰ শাসন কালত ভাৰতীয় অৰ্থনীতিয়ে উদ্যোগ খণ্ডত বিশেষ সফলতা লাভ কৰিব পৰা নাছিল। সমগ্ৰ বিশ্বতে সমাদৰ লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হোৱা ভাৰতৰ হস্তশিল্পৰ পতন ঘটিছিল; কোনো আধুনিক উদ্যোগ গঢ় লৈ উঠিবলৈ দিয়া হোৱা নাছিল। ঊনবিংশ শতিকাৰ দ্বিতীয়াৰ্ধত কিছু আধুনিক উদ্যোগৰ জন্ম হৈছিল যদিও সেইবোৰৰ বিকাশ তেনেই মন্থৰ আছিল। আমাৰ ভাৰতীয়সকলৰ অধীনত থকা কপাহ আৰু বস্ত্ৰ-উদ্যোগসমূহ মহাৰাষ্ট্ৰ আৰু গুজৰাটত আছিল। আনহাতে ইংৰাজসকলৰ অধীনত থকা মৰাপাটৰ কলসমূহ বংগত আছিল। বিংশ শতিকাৰ আৰম্ভণিত আমাৰ দেশত ষ্টীল-উদ্যোগৰ আৰম্ভণি ঘটিছিল। ১৯০৭ চনত The Tata Iron and Steel Company (**TISCO**) গঠন হৈছিল। দ্বিতীয় বিশ্বযুদ্ধৰ পিছত চেনি উদ্যোগ, চিমেন্ট উদ্যোগ, কাগজ উদ্যোগ আদিৰো জন্ম হৈছিল। অৱশ্যে ঔদ্যোগীকৰণৰ পথ অধিক সুচল হ'বৰ কাৰণে আৱশ্যকীয় হোৱা মূলধনী উদ্যোগৰ বিকাশ ঘটা নাছিল। তাৰোপৰি দেশৰ মুঠ ঘৰুৱা উৎপাদন (GDP) লৈ উদ্যোগ খণ্ডৰ অৱদান তেনেই কম আছিল।

Causes of Industrial Backwardness of British India

The policy of the British government was responsible for the slow and poor industrialisation in pre-independent India. The primary motive of the colonial government behind this policy of systematically de-industrialising India was two-fold. The intention was, first, to reduce India to the status of a exporter of important raw materials for the upcoming modern industries in Britain and, second, to turn India into a spreading market for the finished products of those industries so that their continued expansion could be ensured to the maximum advantage of their home country — Britain.

ইংৰাজৰ শাসনকালত ভাৰতৰ ঔদ্যোগিক অনগ্ৰসৰতাৰ মূল কাৰণসমূহ

স্বাধীনতাৰ পূৰ্বৰ ভাৰতীয় উদ্যোগ খণ্ডৰ অনগ্ৰসৰতাৰ কাৰণে ইংৰাজ চৰকাৰৰ কাৰ্যকলাপকে জগৰীয়া কৰিব পাৰি। ইংৰাজ চৰকাৰে ভাৰতবৰ্ষৰ ঔদ্যোগিক উন্নয়নত কোনো ধৰণৰ গুৰুত্ব আৰোপ কৰা নাছিল। তাৰ সলনি বস্ত্ৰ-উদ্যোগ আৰু হস্ততাত আদিৰ দৰে উদ্যোগসমূহক মৃত্যুৰ মুখলৈ ঠেলিহে দিছিল। তাৰ দুটা কাৰণ আছিল। ইংৰাজসকলে আমাৰ দেশৰ কেঁচা-সামগ্ৰীসমূহ ইংলেণ্ডলৈ সৰবৰাহ কৰিছিল আৰু সেইবোৰ ব্যৱহাৰ কৰি ইংলেণ্ডত চূড়ান্ত সামগ্ৰী প্ৰস্তুত কৰি পুনৰ ভাৰতীয় বজাৰলৈ প্ৰেৰণ কৰিছিল। ভাৰতবৰ্ষৰ পৰা নিয়া কেঁচা-সামগ্ৰীৰ দ্বাৰা ইংলেণ্ডৰ উদ্যোগসমূহ বিকশিত হৈছিল।

Foreign Trade during British Rule

Restrictive policies of commodity production, trade and tariff pursued by the colonial government adversely affected the structure, composition and volume of India's foreign trade. India became an exporter of primary products such as raw silk, cotton, wool, sugar, indigo, jute etc. and an importer of finished consumer goods like cotton, silk and woollen clothes and capital goods like light machinery produced in the factories of Britain. Britain maintained a monopoly control over India's exports and imports. As a result, more than half of India's foreign trade was restricted to Britain while the rest was allowed with a few other countries like China, Ceylon (Sri Lanka) and Persia (Iran). The opening of the Suez Canal further intensified British control over India's foreign trade.

India's foreign trade throughout the colonial period was the generation of a large export surplus. But this surplus came at a huge cost to the country's economy. Several essential commodities—food grains, clothes, kerosene etc. — were scarcely available in the domestic market. Furthermore, this export surplus did not result in any flow of gold or silver into India.

ইংৰাজৰ শাসনকালত ভাৰতবৰ্ষৰ বৈদেশিক বাণিজ্য

ইংৰাজ চৰকাৰে বৈদেশিক বাণিজ্যৰ ক্ষেত্ৰত অনেক প্ৰতিবন্ধকতাৰ সৃষ্টি কৰিছিল। উচ্চ হাৰত বাণিজ্য শুল্ক আৰোপ কৰা হৈছিল। ভাৰতবৰ্ষই চিল্ক, কপাহ, ঊল, চেনি, ধপাত, মৰাপাট আদি কেঁচা-সামগ্ৰী ৰপ্তানি কৰিছিল। আনহাতে চূড়ান্ত দ্ৰব্য যেনে বস্ত্ৰ, মূলধনী দ্ৰব্য, যন্ত্ৰ আদি আমদানি কৰা হৈছিল। এই আমদানিকৃত সামগ্ৰীসমূহ ইংলেণ্ডত উৎপাদিত হৈছিল। ইংলেণ্ডে ভাৰতীয় আমদানি আৰু ৰপ্তানিৰ ওপৰত সম্পূৰ্ণ নিয়ন্ত্ৰণ ৰাখিছিল। সেই অনুসৰি ভাৰতবৰ্ষই বৈদেশিক বাণিজ্যৰ অধিকাংশই ইংলেণ্ডৰ সৈতে সম্পন্ন কৰিবলগীয়া হৈছিল। চীন, শ্ৰীলংকা, ইৰাণ আদি দেশৰ সৈতেও কম পৰিমাণে বৈদেশিক বাণিজ্যৰ সম্পৰ্ক ৰক্ষা কৰা হৈছিল। চুৱেজ খালৰ উদ্ভাৱনে ইংলেণ্ডৰ সৈতে ভাৰতৰ বৈদেশিক বাণিজ্যক অধিক সাৰ-পানী যোগাইছিল।

আমদানিৰ তুলনাত ৰপ্তানি অধিক হোৱা বাবে ভাৰতবৰ্ষৰ বৈদেশিক বাণিজ্যত ৰাহি সৃষ্টি হৈছিল যদিও তাৰ যোগেদি ইংলেণ্ডৰহে লাভ হৈছিল কাৰণ ভাৰতৰ প্ৰাকৃতিক সম্পদসমূহ ভাৰতৰ পৰা ইংলেণ্ডলৈ সৰবৰাহ হৈছিল। ৰপ্তানি অধিক হোৱা সত্ত্বেও ইংলেণ্ডে ভাৰতবৰ্ষক কোনো ধৰণৰ লাভালাভ দিয়া নাছিল।

Some Demographic Data of British India

ইংৰাজ শাসন কালৰ ভাৰতবৰ্ষৰ জনগাঁথনি সম্পৰ্কীয় কিছু তথ্য

- First Census was conducted in 1881

  ১৮৮১ চনত প্ৰথমটো লোকপিয়ল কৰা হৈছিল

- Before 1921, India was in the first stage of demographic transition. The second stage of transition began after 1921.

  ১৯২১ চনলৈকে আমাৰ দেশখন জনগাঁথনি পৰিৱৰ্তনৰ প্ৰথমটো স্তৰত আছিল। ১৯২১ চনৰ পৰা দ্বিতীয়টো স্তৰ আৰম্ভ হয়।

- The overall literacy level was less than 16 per cent.

  সামগ্ৰিক সাক্ষৰতাৰ হাৰ ১৬ শতাংশতকৈ কম আছিল।

- female literacy level was at a negligible low of about seven per cent.

  মহিলাৰ সাক্ষৰতাৰ হাৰ মাত্ৰ সাত শতাংশ আছিল।

- overall mortality rate was very high and in that, particularly, the infant mortality rate was quite alarming—about 218 per thousand. (in 2019 IFR is 28.3 per thousand)

  সামগ্ৰিক মৃত্যুৰ হাৰ, বিশেষকৈ শিশুৰ মৃত্যুৰ হাৰ যথেষ্ট বেছি (প্ৰতি হেজাৰত ২১৮) আছিল। (২০১৯ চনত ২৮.৩ প্ৰতি হেজাৰত)

- Life expectancy was also very low—32 years (in 2018: 69.42 years)

  জীৱন প্ৰত্যাশাৰ হাৰো তেনেই কম (৩২ বছৰ)আছিল। (২০১৮ চনত ৬৯.৪২ বছৰ)

The British introduced the railways in India in 1850 and it is considered as one of their most important contributions. On the one hand it enabled people to undertake long distance travel and thereby break geographical and cultural barriers while, on the other hand, it fostered commercialisation of Indian agriculture which adversely affected the self-sufficiency of the village economies in India.

১৮৫০ চনত ইংৰাজসকলে ভাৰতবৰ্ষত ৰে'লৱে সেৱাৰ আৰম্ভ কৰিছিল। ই ভাৰতীয় অৰ্থনীতিলৈ তেওঁলোকৰ এক ডাঙৰ অৱদান আছিল। ৰেলৱে সেৱা আৰম্ভ হোৱাত ভৌগোলিক আৰু সামাজিক-সাংস্কৃতিক বাধা নেওচি দূৰ-দূৰণিৰ ঠাইলৈ ভ্ৰমণ কৰাটো সহজ হৈ পৰিছিল। আনহাতে ৰে'লৱেৰ যোগেদি অহা বাণিজ্যিক সামগ্ৰীসমূহ ভাৰতৰ গাঁৱে-ভুঁয়ে বিয়পি পৰাত ই ভাৰতৰ আত্মনিৰ্ভৰশীল গ্ৰাম্য সমাজত ঋণাত্মক প্ৰভাৱ পেলাছিল।